

تفاوت انتظار فعال و منفعل بر مبنای تعبیر قرآنی «فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَرْمِ»

حجت‌الاسلام اصفهانیان با اشاره به استفاده معصومین(ع) از آیه «فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَرْمِ مِنَ الرَّسُلِ» برای تبیین مهدویت، گفت: مفاهیم عزم و صبر در ادبیات انتظار منفعل در مقابل هم قرار می‌گیرند، اما در انتظار فاعلانه این دو در طول هم هستند.

حجت‌الاسلام اصفهانیان با اشاره به استفاده معصومین(ع) از آیه «فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَرْمِ مِنَ الرَّسُلِ» برای تبیین مهدویت، گفت: مفاهیم عزم و صبر در ادبیات انتظار منفعل در مقابل هم قرار می‌گیرند، اما در انتظار فاعلانه این دو در طول هم هستند.

حجت‌الاسلام و المسلمین سعید اصفهانیان، عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق(ع) در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، به بیان نکاتی در باب مهدویت و انتظار با استفاده از آیات قرآن پرداخت. اصفهانیان با اشاره به اهمیت بحث چگونگی و کیفیت انتظار، بر انتظار فاعلانه در مقابل انتظار منفعلانه تأکید کرد و گفت: انتظار فعال انتظاری است که وضعیت موجود را تغییر می‌دهد و به فکر تغییر شرایط و ایجاد یک جامعه مصلحانه است و حرکت به سمت چنین جامعه‌ای را که همان جامعه مهدوی است از خود شروع می‌کند. وی ادامه داد: این چیزی است که ما نماد و سمبل آن را می‌توانیم در دوره خود در امام راحل(ره) و مکتب او ببینیم و ریشه در ادبیات قرآنی و روایی دارد. بر عکس آن، چیزی است که شاید عموم مردم با آن انس گرفته‌اند و در انتظار نیمه شعبان به سر می‌برند تا سالروز ولادت امامی را که هزار و اندی سال پیش به دنیا آمده و هزار و اندی سال است غایب است جشن بگیرند.

تفاوت انتظار فاعلانه و انتظار منفعلانه بر مبنای تعبیر «فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَرْمِ مِنَ الرَّسُلِ» عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق(ع) آیات مربوط به پیامبران اولوالعزم را واضح معنای انتظار فعال دانست و با اشاره به آیه‌ای از آیات قرآن کریم که می‌فرماید: ای رسول «فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَرْمِ مِنَ الرَّسُلِ؛ پس همان گونه که پیامبران دارای عزم صبر کردند صبر کن»(احقاف/35) بیان کرد: این جا دو مقوله مطرح می‌شود، یکی مقوله عزم و یکی مقوله صبر. این دو مقوله در ادبیات انتظار منفعل در مقابل همدیگر قرار می‌گیرد اما در ادبیات انتظار فاعلانه این دو در طول هم هستند. اصفهانیان در توضیح این معنا اظهار کرد: ادبیات انتظار منفعل وقتی که به این جمله می‌رسد می‌گوید که این جمله یعنی شما هم صبر کن، شما آرام باش، اولوالعزم هم مدارا کردند، شما هم مثل آن‌ها اهل مدارا و صبر و سکوت باش. ادبیات انتظار انفعال چنین نتیجه‌ای می‌گیرد، اما ادبیات انتظار فاعلانه نتیجه‌ای را می‌گیرد که عترت مطرح می‌کند و می‌گوید که ای رسول ما مانند صاحبان عزم و حرکت و استقامت، تو هم در این مسیر صبوری کن تو هم در این مسیر استقامت داشته باش، شما هم در مسیر عزم صابر باش. در واقع از این منظر و در ادبیات انتظار فاعلانه و ادبیات عترت، صبر در فضای حرکت و عزم شکل می‌گیرد و به معنای سکوت و نشستن و زندگی کردن آن گونه که دوست داریم نیست؛ بلکه بستر این صبر، عزمی مثل عزم رسولان است. وی همچنین با اشاره به استفاده‌ای که در بیان معصومین(ع) از این آیه در زمینه مهدویت شده است، گفت: در روایت ذیل این آیه داریم که امام صادق(ع) فرمودند اولوالعزم کسانی هستند که اولوالعزم نامیده شده‌اند به خاطر این که عزم‌شان در مسیر مهدویت تثبیت شد. این جا امام صادق(ع) برای ما رمزگشایی می‌کند که آن‌هایی که اولوالعزم نامیده شده‌اند اساساً برای این بوده است که در مسیر آینده بشری، در راستای اهداف بشری و در مسیر مهدویت صاحب عزم بوده‌اند؛ لذا از پیغمبر هم خواسته می‌شود که همچنان که آنان عزم کردند و استقامت داشتند و صابر در این مسیر بودند او هم در مسیر جامعه توحیدی و مهدوی صبر کند. این ادبیات ادبیات انتظار فاعلانه است.

اندیشه منجی؛ تنها نجات‌بخش قومی که همه مسیرها برای او بسته شده است اصفهانیان با بیان این مطلب که نه تنها رسولان صاحب عزم بلکه تمام رسولان زیرمجموعه نیز در راستای آن افق نهایی حرکت می‌کردند، به تعبیر «بَقِيَّةَ اللَّهِ حَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ؛ اگر مؤمن باشید باقیمانده [حلال] خدا برای شما بهتر است و من بر شما نگاهبان نیستم» که از زبان شعیب و خطاب به قومش بیان شده است اشاره کرد و گفت: در فضایی که شعیب قومش را به عنوان قوم تبهکار در حوزه اقتصادی و در حوزه فرهنگی و اجتماعی مؤاخذه می‌کند، یک راهکار مطرح می‌کند و راهکار او این است که با توجه به این که خدا مفسدین را دوست ندارد شما با این وضعیت در آتش هستید و اگر می‌خواهید زندگی شما اصلاح شود و شما قوم تبهکار نجات پیدا کنید، فقط یک موضوع می‌تواند نجات‌تان بدهد و آن موضوع اندیشه منجی است؛ «بَقِيَّةَ اللَّهِ حَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ».

عضو هیئت علمی دانشگاه امام صادق(ع) افزود: این جا بیان می‌شود که قومی که همه مسیرها برایش بسته شود تنها اندیشه منجی است که می‌تواند به تنهایی آن قوم را نجات بدهد و این اندیشه‌ایست که در قوم شعیب هم آمده است و اگر بخواهیم منابع قرآنی و روایی را مطالعه کنیم می‌توانیم دانه به دانه این نوع نگرش به منجی و نگرش به موعود را در تمام مذاهب و مکاتب انبیاء ببینیم.

انتظار فاعلانه حتی در آیین‌های دیگر هم مطرح است

وی در مورد این که بحث انتظار فاعلانه حتی در آیین‌های دیگر هم مطرح است، از تلمود به عنوان دومین کتاب مذهبی یهودیان یاد کرد و گفت: تلمود یک کتاب شریعتی از قوانین یهود است که تقریباً به همان قوت تورات برای یهودیان مبنای عمل در حوزه‌های مختلف است و وقتی شما به آن ورود می‌کنید می‌بینید که بحث انتظار در ادبیات تلمود به نحوی فعال مطرح شده است. از آن جمله این که در تلمود مطرح می‌شود که تمام دوران نبوت انبیاء برای «ماشیح» بوده است.

این مدرس دانشگاه افزود: این حرف عجیبی است و به این معناست که تمام انبیاء به سمت آن افق نهایی و آن گام نهایی در حرکت بوده‌اند. عرضی هم که داشتم این است که در ادبیات قرآنی، در ادبیات روایی و حتی گاهی در متون مذهبی دیگر آئین‌ها آن چه نسبت به مهدویت و نسبت به منجی مطرح است، انتظار فاعلانه است. این آن چیزی است که امروز دارد معکوس می‌شود و به حد یک مراسمات مرسوم فروکاسته می‌شود.

اصفهانیان با تأکید بر این مطلب که بایستی انتظار فاعلانه را در زندگی‌مان پیاده کنیم، گفت: در حالی 35 سال پیش انقلاب اسلامی شکل گرفت که مینا و خاستگاه انقلاب انتظار فاعلانه بود اما ما امروز داریم در حالی زندگی می‌کنیم که نه سیاست‌گذاران کشور و نه دستگاه‌های اجرایی کشور و نه مراکز علمی و پژوهشی ما و نه مراکز فرهنگی ما و نه عموم مردم خاستگاه‌شان انتظار فاعلانه نیست. این دردی است که ما باید راجع به آن حرف بزنیم.

نقش امام(ره) در بازیافتن انتظار فعال

وی با اشاره مجدد به نقش امام(ره) در بازیافتن این انتظار فعال در دوره جدید، عنوان کرد: امام راحل از دهه 20 به کرات با افراد مختلف که صحبت کردند انتظار فاعلانه را بر مبنای همین آیات قرآن و روایات مطرح کردند و خاستگاه انقلاب اسلامی را مهدویت دانستند. ایشان مرحله اول فعل‌شان در راستای مهدویت را تحقق انقلاب اسلامی معرفی کردند و گام دوم را کشاندن این تحول و این بیداری اسلامی به منطقه و گام سوم آماده کردن جهان برای ظهور حضرت. این چیزی است که امام در دهه 20 با مرحوم آقای شاه‌آبادی گفت‌وگوی آن را داشته، در دهه 30 با مرحوم آقای قاضی گفت‌وگویش را داشته است، در دهه 40 با شهید عراقی و با مرحوم آقای عسگر اولادی گفت‌وگویش را داشته و بارها هم بعدها به کرات از آن صحبت کرده است. این‌ها را ما در کتاب راه فردا ذکر کرده‌ایم.

اصفهانیان افزود: این مأموریتی بوده است که امام بر اساس انتظار فاعلانه برای خودش و کشور دیده و ارائه کرده است اما شما امروز در مراکز آینده‌پژوهی ما ببینید که آیا این سه گامی را که امام راحل مطرح می‌کند به عنوان گام‌های جدی انتظار فاعلانه بر مبنای قرآن آیا این مد نظر هست؟ اگر در مراکز آینده‌پژوهی ما این مد نظر نباشد و اگر در مباحث علوم انسانی ما این بحث مطرح نباشد، اگر در ساختار حوزه علیمه ما و در ساختار دانشگاه ما و در ساختارهای اجرایی کشور ما مد نظر نباشد، نتیجه این می‌شود که ما در کف جامعه از انتظار فاعلانه عدول می‌کنیم و به یک انتظار منفعل می‌رسیم.

وی خاطر نشان کرد: انتظار منفعل به گونه‌ایست که وقتی در آن مستقر شدی سال‌ها از آن می‌گذرد و نه تنها هیچ اتفاقی نمی‌افتد بلکه جامعه بارها و بارها شاهد تهاجم‌های گوناگون در حوزه‌های مختلف می‌شود و این انتظار منفعل هم نمی‌تواند راهکاری برای مقابله با آن تهاجمات برای جامعه تدارک ببیند.